

Προτεινόμενες Απαντήσεις
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Θεωρητικής Κατεύθυνσης
20/05/2009

A.

Ο Μ. Σαχτούρης αντλεί τα θέματα του από τις εμπειρίες του, τα προσωπικά του βιώματα και την εποχή του. Ο ποιητής φορτισμένος από το κλίμα σύγχυσης που επικρατούσε κατά τη μεταπολεμική περίοδο αλλά και τις εμπειρίες που είχε από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο, επιχειρεί μέσω της ποίησης να απομακρύνει τον αναγνώστη από την πραγματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, χρησιμοποιεί στο ποίημα του πολλές υπερρεαλιστικές εικόνες.

Η πρώτη υπερρεαλιστική εικόνα που απαντά στο κείμενο είναι «ένας μπαξές...χιόνι». Ο ποιητής παρουσιάζει το κεντρικό σύμβολο του ποιήματος, τον ουρανό, ο οποίος είναι ο χώρος της χαράς και της αισιοδοξίας (μπαξές). Το χώρο αυτό δύσκολα μπορεί να τον κατανοήσει κάποιος. Η αντιφατική αυτή εικόνα του ουρανού (μπαξές-αίμα) ταιριάζει με τη σύγχυση και την ασάφεια της εποχής που βιώνει ο ποιητής. Ο ουρανός είναι ένας κόσμος που κρύβει μυστήριο και γι' αυτό συλλαμβάνεται μόνο με τη φαντασία. Αυτόν, λοιπόν, τον κόσμο μόνο ο ποιητής μπορεί να τον κατακτήσει και ως πνευματικός άνθρωπος να βοηθήσει και τους υπόλοιπους ανθρώπους να τον προσεγγίσουν.

Η επόμενη υπερρεαλιστική εικόνα είναι «έσφιξα τα σκοινιά μου...τα αστέρια». Ο ποιητής αναγνωρίζει το μέγεθος της ευθύνης του και για αυτό αναλαμβάνει τον ριψοκίνδυνο ρόλο να αιωρείται ανάμεσα στη γη και στον ουρανό στο όνειρο και την πραγματικότητα. Ο ποιητής αναλαμβάνει το ρόλο του μηχανοδηγού, ο οποίος οφείλει να ελέγχει συνεχώς το φως των αστεριών δηλαδή να κρατά άσβεστη την ελπίδα. Για να το καταφέρει, όμως, πρέπει αρχικά ο ίδιος να ισχυροποιηθεί, να συνειδητοποιήσει την αποστολή του, να ελέγξει και να σφίξει τα σκοινιά τους, δηλαδή να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις τους και να ανασυγκεντρωθεί.

Η τρίτη είναι η εικόνα του ποιητή που πρέπει «έστω και με σπασμένα φτερά» να πετάξει. Το ρήμα «πρέπει» προσδίδει ένα δεοντολογικό περιεχόμενο στους τελευταίους στίχους. Ο ποιητής υπόκεινται στα δεινά της πραγματικότητας τα οποία είναι ο πόλεμος, η βία, ο φανατισμός, η ηθική και ιδεολογική σύγχυση. Οι καταστάσεις αυτές τον πληγώνουν («σπασμένα φτερά»). Παρ' όλα αυτά πρέπει να βρίσκει τη δύναμη να αντιστέκεται και να μένει συνεπής στο χρέος του, να δείχνει δηλαδή με την ποίησή του στους ανθρώπους το όραμα ενός ιδεατού κόσμου.

Οι εικόνες του ποιήματος συναιρούν και συμπυκνώνουν το «μήνυμα» της ιστορίας. Με το συμβολισμό τους αισθητοποιούνται οι κύριες ιδέες του ποιήματος, δηλαδή πως είναι δύσκολη η πνευματική ανάταση του ανθρώπου και της κοινωνίας.

B1.

α)

Είναι γνωστό ότι ο Σαχτούρης μέσα από την ποίησή του δίνει ιδιαίτερη σημασία στα χρώματα. Με τη χρήση και την αποτύπωση τους καταφέρνει και δίνει μια διαφορετική όψη στα αντικείμενα και στα γεγονότα. Κύρια χρώματα της ποίησής του είναι το άσπρο, το κόκκινο, το γαλάζιο αλλά και το μαύρο που άλλες φορές παρουσιάζονται αδιαίρετα ενώ άλλες αναμειγνύονται.

Αναλυτικότερα, στον «Ελεγκτή» το «χιόνι» υποδηλώνει την ύπαρξη του άσπρου χρώματος το οποίο με τη σειρά του συμβολίζει από τη μία την αγνότητα και την ηρεμία και από την άλλη το θάνατο. Επιπλέον, η εικόνα του «μπαζέ» που είναι γεμάτος αίμα προβάλλει έντονα το κόκκινο χρώμα, ενώ η εικόνα του ουρανού έμμεσα φανερώνει τη χρήση του γαλάζιου χρώματος. Τέλος, χρήσιμο είναι να αναφερθεί ότι έμμεσα συνυπάρχει το μαύρο με το κόκκινο, στην εικόνα του αιματοβαμμένου κήπου.

β)

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Σαχτουρικής ποίησης είναι ο συμβολισμός και συγκεκριμένα η χρήση συμβολιστικών εικόνων. Στο παρόν ποίημα με τη χρήση υπερρεαλιστικών εικόνων αναδύεται ο συμβολισμός των χρωμάτων και κυρίως του κόκκινου και του άσπρου που είναι τα αγαπημένα χρώματα της ποίησης του Σαχτούρη.

Αξίζει ιδιαίτερα να τονιστεί ότι το κόκκινο «αίμα» του εμφυλίου πολέμου καλύπτει το λίγο «χιόνι» που απέμεινε. Συγκεκριμένα, το κόκκινο χρώμα δηλώνει αντιθετικά ζεύγη και καλλιεργεί αμφιθυμικά συναισθήματα. Από τη μία συμβολίζει τη ζωή και το πάθος και από την άλλη το θάνατο και το μίσος. Τα δύο τελευταία κυριαρχούν στην πρώτη υπερρεαλιστική εικόνα του αιματοβαμμένου κήπου. Το κόκκινο είναι το αίμα των στρατιωτών που αγωνίστηκαν στον πόλεμο με οδυνηρές απώλειες σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Το αίμα ανατρέπει τη σημασία του άσπρου χρώματος. Η αγνότητα και ηρεμία που συμβολίζει το άσπρο αντικαθίσταται από τη σκληρότητα του θανάτου. Ο ουρανός, που είναι πάγιο αίτημα στην ποίηση του Σαχτούρη και το μέρος όπου πρέπει να διαφυλάσσονται οι ηθικοπνευματικές αξίες, προβάλλει το γαλάζιο χρώμα. Ωστόσο, ο Ουρανός στο ποίημα αιματοκυλιέται και το γαλάζιο χρώμα παίρνει, πλέον, μια απόχρωση κόκκινη και μαύρη. Ο έναστρος ουρανός αργοσβήνει και αυτό που τον χαρακτηρίζει πια είναι το κόκκινο του αίματος και το μαύρο του πένθους. Η μετάλλαξη των χρωμάτων τα φαντάσματα του παρελθόντος και τα φάσματα της καθημερινότητας ανατρέπουν την ηρεμία και την αγνότητα, σκοτώνουν το όνειρο και παγιώνουν το πένθιμο κλίμα.

B2.

Ο τίτλος του ποιήματος ορίζει το χρέος του ποιητή να ελέγξει το φως των αστεριών, ώστε να δείξει στους ανθρώπους τις υγιείς ηθικές και πνευματικές αξίες και να τους βοηθήσει να τις διεκδικήσουν εκ νέου για τη ζωή τους. Ο ποιητής ως ελεγκτής εμπλέκεται μεταξύ του ουρανού και της γης για να δείξει πόσο σημαντικό είναι το φως των αστεριών και να βοηθήσει να φτάσει αυτό το φως ως τη γη, καθώς ο ίδιος καλείται να περιφρουρήσει τις ηθικές αξίες και την παράδοση. Ο ποιητής, φύση προικισμένη και ευαίσθητη, αισθάνεται τους κραδασμούς της κοινωνίας και χρησιμοποιεί την ποίησή του για να επαναπροσανατολίσει τους ανθρώπους προς τον ουρανό.

Ο τίτλος, λοιπόν, που αποτελείται από ένα άρθρο και ένα ουσιαστικό, γραμμένος σε α' πρόσωπο συνδέεται άμεσα με το περιεχόμενο του ποιήματος, καθώς ο ποιητής είναι και ελεγκτής των αστεριών αλλά και καθοδηγητής των ανθρώπων από τον κόσμο της ύλης σ' αυτόν του πνεύματος και των αισθήσεων, δηλαδή από την πραγματικότητα στο όνειρο και τη φαντασία μέσω της ποίησης. Μεταφέρει έτσι πιο άμεσα τον αναγνώστη και οριστικοποιεί τον ελεγκτή, δηλαδή ότι αναφέρεται στον ποιητή και όχι σε οποιονδήποτε άλλο που θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί αυτό το χαρακτηριστικό κυριολεκτικά ή μεταφορικά. Παράλληλα, είναι ένας τρόπος για να ορίσει ο ποιητής το χώρο του, ώστε να προετοιμαστεί ο αναγνώστης της ποίησής του για την είσοδο στο μαγικό του κόσμο, όπου κατά κανόνα παρακολουθεί μια παράξενη και ωστόσο γοητευτική μικρή ποιητική ιστορία (υποσημείωση του σχολ. εγχειριδίου, σελ78)

Γ.

Το ποίημα ανήκει στη νεωτερική ποίηση και κινείται σε ένα εξωλογικό χώρο όπου κυριαρχεί η τολμηρή φαντασία. Χρέος του ποιητή είναι να «πετάει» ψηλότερα από τους άλλους ανθρώπους και να φρουρεί ως πνευματικός ταγός τις πανανθρώπινες αξίες, όπως αναδύονται μέσα από το σύμβολο του ουρανού.

Η τρίτη εικόνα του ποιήματος παρουσιάζει τον ποιητή μεταμορφωμένο σε πουλί να εποπτεύει τον ουράνιο και το γήινο χώρο. Ως κληρονόμος πουλιών αγωνίζεται να είναι συνεπής στο χρέος του «έστω και με σπασμένα φτερά». Το «εγώ» του ποιητή αυτονομείται και καταλαμβάνει ολόκληρο το στίχο, δείχνοντας την ιδιαιτερότητα της αποστολής του ως θεματοφύλακα των ηθικοπνευματικών αξιών μέσα σε δύσκολους καιρούς. Το ρήμα «πρέπει» τονίζει την αναγκαιότητα αυτού του ρόλου και τη συναίσθηση της ευθύνης του ποιητή. Η ενότητα αυτή προβάλλει το «μήνυμα» του ποιήματος: ο ποιητής πρέπει να βρίσκεται σε εγρήγορση, έστω κι αν είναι ψυχικά τραυματισμένος από την εποχή του. Ο «τραυματισμός» του ποιητή εκφράζεται με την εικόνα των σπασμένων φτερών φράση που αποδεικνύει ότι είναι υποχρεωμένος να βρίσκει τη δύναμη να αντιστέκεται και να μείνει συνεπής στο καθήκον του, ακόμα και στις πιο αντίξοες συνθήκες.

Δ.

Είναι γεγονός ότι τόσο στο ποίημα του Μ. Σαχτάρη “Ο Ελεγκτής” όσο και στο παράλληλο κείμενο του Γ. Ρίτσου “Η Ανταπόδοση” εντοπίζονται κοινά σημεία ως προς το περιεχόμενο. Συγκεκριμένα, οι δυο ποιητές είναι επηρεασμένοι από τον υπερρεαλισμό, γι’ αυτό δικαιολογείται η χρήση συμβόλων έτσι όπως αποτυπώνονται και στα δυο ποιήματα.

Αρχικά, και τα δυο ποιήματα παρουσιάζουν το ρόλο και το χρέος του ποιητή. Ο Σαχτούρης θεωρεί ότι χρέος του ποιητή είναι η διαφύλαξη των ηθικοπνευματικών αξιών στους δύσκολους καιρούς και η ανάγκη του να τις μεταλαμπαδεύσει στους άλλους ανθρώπους. Την ίδια άποψη συμμερίζεται και ο Γ. Ρίτσος γεγονός που εντοπίζεται από τους πρώτους κίβλους στίχους όταν δείχνει τον ποιητή – αγωνιστή να “παλεύει με τις λέξεις”, “να πλουτίζει τον κόσμο με μόχθο και εγκαρτέρηση”.

Ακόμη, γίνεται αναφορά στον ουρανό και ειδικότερα στο Σαχτούρη εντοπίζεται στην εικόνα του ποιητή-μηχανοδηγού που πρέπει να ελέγχει το φως των αστεριών. Ανάλογη εικόνα υπάρχει και στο ποίημα του Γ. Ρίτσου όπου ο ποιητής «σκαλί σκαλί ανέβηκε την πέτρινη σκάλα». Με τον τρόπο αυτό τονίζεται η δυσκολία της αποστολής του. Επιπλέον υπάρχει χρήση χρωμάτων και στα δυο ποιήματα, στοιχείο υπερρεαλιστικό. Στο Σαχτούρη προβάλλεται το κόκκινο, το άσπρο, το γαλάζιο και το μαύρο ενώ στο Ρίτσο προστίθεται και το κίτρινο χρώμα. Επιπλέον, γίνεται έμμεση αναφορά στην πατρίδα. Συγκεκριμένα, στον “Ελεγκτή” ο ποιητής ενδιαφέρεται για την καταρράκωση των ηθικοπνευματικών αξιών λόγω του πολέμου ενώ στο Ρίτσο γίνεται άμεση αναφορά με τη χρήση του στίχου «μεγάλες σημαίες». Παράλληλα, το γαλάζιο χρώμα, παραπέμπει έμμεσα στη Ελληνική σημαία. Τέλος, ο ποιητής στον “Ελεγκτή”, έχει σπασμένα φτερά, δηλαδή είναι ψυχικά τραυματισμένος από την εποχή του και παρ’ όλα αυτά πρέπει να ανταποκριθεί στο ρόλο του με τη δύναμη της ποίησης ενώ στο ποίημα του Ρίτσου ο ποιητής έχει «τα βέλη στα γυμνά πλευρά του». Αυτός ο στίχος υποδηλώνει ότι ο ποιητής με την ποίηση πρέπει να αφυπνίζει τις συνειδήσεις και ο ποιητικός λόγος είναι το μέσο με το οποίο μπορεί να το επιτύχει. Εντούτοις, στον Γ. Ρίτσο γίνεται ξεκάθαρο ότι ακόμη και σε τέτοια ψυχική κατάσταση ο ποιητής κατάφερε να «φτάσει εκεί πάνω» δηλαδή να επιτύχει το στόχο του ενώ στο Σαχτούρη μένει μετέωρο αν η αποστολή του ποιητή ήταν επιτυχής.